

JERZY STACHOWIAK
Uniwersytet Łódzki

GRANICE POJĘĆ STUDIUM DWÓCH PRZYPADKÓW: *RESPECIFICATION I ACCOUNTABILITY*

TRZY TYPY GRANIC SYMBOLICZNYCH W PRZEKŁADZIE

Podobno konieczność posiłkowania się przez tłumacza przypisem przypieczętowuje jego porażkę (Eco 2021, s. 93). A jednak historia tłumaczeń ma swoją odpowiedniczkę w równoległej historii redagowania objaśnień do podjętych decyzji translatorskich (Świąch 2013, s. 193–194). Niniejsze opracowanie opiera się na założeniu, że właśnie ta dwutorowość jest w naukach społecznych szczególnie cenna i sama w sobie warta kultywowania. Punktem wyjścia czynionych uwag są przekłady tekstów Dereka Edwardsa — współzałożyciela nurtu w analizie dyskursu, jakim jest psychologia dyskursowa (zob. Edwards, Potter 1992; por. Stachowiak 2023). Opublikowane w „Przeglądzie Socjologicznym” dwa przekłady tekstów tego autora — *Psychologia dyskursowa* (Edwards 2023a [2005]), rozdział z książki *Handbook of Language and Social Interaction*, oraz artykuł *Dyskurs, poznanie i praktyki społeczne: bogactwo językowej i interakcyjnej powierzchni* (Edwards 2023b [2006]) — to pierwsze pełne publikacje z zakresu psychologii dyskursowej (PD) w polskiej literaturze akademickiej.

Publikacje te zostaną wykorzystane do szczegółowej analizy podjętych w przekładach decyzji tłumaczeniowych dotyczących pojęć *respecification*

i *accountability*. Rozpatrzenie tych dwóch przypadków ma nie tylko wymiar analizy pojęciowych granic w psychologii dyskursowej, ale też aspekt dodatkowy, polegający na ekspozycji trzech granic interpretacyjnych o szerszej istotności dla kondycji teoretycznej pracy w naukach społecznych:

- Między możliwymi decyzjami tłumaczeniowym, czyli między wariantem umieszczonym w przekładzie a wariantami potencjalnymi, ale niewykorzystanymi. W tym przypadku rzecz w granicy, którą wybór odpowiedników znaczeniowych dopiero ustanawia na użytek lektury tekstu. Jest to granica między sensem źródłowego pojęcia, ujawniającym się w gotowym przekładzie, a sensem, który wynikałby z zastosowania słów ostatecznie odrzuconych. Granica tego typu dotyczy obu rozpatrywanych przypadków.

- Między pojęciowością PD a uzusem językowym polskich nauk społecznych i humanistycznych, do których PD trafia. Na tej granicy decyduje się, czy PD zostanie rozpoznana jako nurt o cechach swoistych dla siebie i tradycji, z której się wywodzi, czy może jej specyfika zostanie zneutralizowana mocą utartych, a przez to obcych PD, wzorców interpretacyjnych głównonurtowych nauk społecznych — zwłaszcza konwencjonalnych odmian socjologii i psychologii (por. Lynch 1993, s. xiii). *Respecification* i *accountability* dotyczą pojęć nieczęsto stosowanych poza tradycją etnometodologii (EM) i analizy konwersacyjnej (AK), z której trafiły do PD, w związku z czym wymagają rozpoznania w jej obrębie.

- Między tłumaczeniem a jego krytyką. Podstawą dyskusji nad tym typem granicy może być ogólna zasada, zgodnie z którą przekład jest tym, czego tłumacz się doczytał w oryginale (Łukasiewicz 2017). Zasada ta obowiązuje zarówno tłumaczenia znakomite, jak i uchodzące za niedoskonałe. Przyjawszy ją, trzeba przystać na dwa jej następstwa. Po pierwsze, wystawia ona na próbę tłumacza. Może on bowiem wielu rzeczy z oryginału nie wychwycić albo może też wyczytać więcej, niż jest w stanie oddać swoją pracą. Po drugie, zasada ta wystawia również na próbę krytykę przekładu, jeśli z przynależnych jej prerogatyw do oceny tłumaczenia korzysta bez świadomości, jak wysoko lub nisko wisi zawieszona przez oryginał poprzeczka.

Wymienione trzy typy granic są w ścisłym sensie symboliczne: dotyczą symboli i nadają im kształt opracowywany dalej w działalności intelektualnej. Nie są, rzecz jasna, narzucone tekstowi — ten jest dostępny także poza przekładem. Są one narzucane lekturze przekładu i na użytek lektury przekładu. Z chwilą gdy publiczność poznaje nowe dla siebie orientacje teoretyczno-badawcze z tłumaczeń, a następnie odnosi oddane jej przekładem pojęcia do własnych prac naukowych, tłumaczenie zaczy-

na istotnie kształtować intelektualne samopojmowanie dyscyplin. Skoro zaś tłumaczenie jest wynikiem szeregu decyzji, a te, jak wskazują wyniki prac różnych tłumaczy nad tym samym materiałem, mogą być odmienne (por. przekłady pojęć Karla Mannheima: Mannheim 1937 i Mannheim 1992; przekłady pojęć interakcjonizmu symbolicznego: Blumer 2006 i Blumer 2007; przekłady pojęć etnometodologii: Czyżewski 1984 i Garfinkel 2007), to publiczność czytelnicza ma prawo wątpić, że przekład będzie się bronił samym tylko kształtem, do którego został doprowadzony. Ma też podstawy, by pytać o racje uzasadniające kierowanie jej lekturą właśnie tak, jak to się czyni przekazanym w jej ręce tłumaczeniem: „dlaczego ten tekst jest właśnie taki?”. Dlatego tłumacze, także tekstów socjologicznych, biorą nieraz na siebie dodatkowe zadanie umocowania swoich decyzji w określonej argumentacji uzasadniającej (Burdziej 2011).

Odpowiedź na pytanie o owe racje opiera się na czynnościach abstrakcyjnych: pracy interpretacyjnej, teoretycznym badaniu pojęć i analizie tradycji badawczych (por. Bukowski 2009). To wszystko sprawia, że dyskusja nad wspomnianymi granicami i przekładami tekstów Edwardsa nie ma ani wyłącznie, ani przede wszystkim charakteru translatorskiego. Została podjęta jako formuła pracy teoretycznej w naukach społecznych (por. Ossowski 2001, s. 19–57; Czyżewski 2011, s. 26–36), czyli podstawowa działalność w obrębie akademickiej pracy myślowej, która obejmuje merytoryczne różnice i podobieństwa jednego nurtu w stosunku do innych. Dlatego też niniejszy artykuł dostarcza objaśnień niektórych z minirozstrzygnięć tłumaczeniowych dotyczących maksiproblemów koncepcyjnych, ale zawiera również uwagi metaanalityczne z zakresu analizy dyskursu i badań jakościowych. A zatem choć jest uwidocznieniem pracy tłumaczeniowej (por. Venuti 1995), to jest także w zamyśle ekspozycją przebiegającej w tle pracy teoretycznej.

RESPECIFICATION. „REOKREŚLENIE” A „RESPECYFIKACJA”

Nie ma tu potrzeby dokładnego przedstawiania psychologii dyskursowej, skoro to zadanie z powodzeniem wykonują wydane w „Przeglądzie Socjologicznym” publikacje (Edwards 2023a, 2023b). Wystarczy wskazać, że jedną z podstawowych aspiracji psychologii dyskursowej jest zajęcie się tematami klasycznej psychologii na podstawie danych dyskursowych. PD nie bada pamięci (klasyczny problem psychologiczny), tylko dyskursowo zapośredniczone potoczne praktyki przypominania (Edwards, Middleton 1988). Nie bada ona również emocji (inny klasyczny problem psychologiczny), ale praktyki powoływania się na nie jako części codziennych spraw

interakcyjnych (Edwards 1999). PD nie jest więc próbą udoskonalenia psychologii konwencjonalnej, tylko spożytkowania określonych tradycji filozofii języka, analizy dyskursu i szeroko rozumianej socjologii (głównie etnometodologii i analizy konwersacyjnej). W odniesieniu do związków między tematami psychologicznymi a dziedziną interakcji PD z czasem zaczęła stosować pojęcie *respecification*. Pojawia się ono także w nazwie jednego z trzech głównych nurtów pracy badawczej w PD opisanych przez Edwardsa (2023a), choć samo to pojęcie jest nietypowe i wymaga specjalnego opracowania tłumaczeniowego.

Rozważenie wyborów stojących przed przekładem trzeba poprzedzić kilkoma uwagami wstępnymi. Po pierwsze, pojęcie to wywodzi się z etnometodologii (Garfinkel 1991; por. Lynch, Bogen 2005, s. 239). Gdy w PD mówi się o *respecification*, to mówi się o podejściu do tematów psychologii społecznej i poznawczej na podstawie analizy praktyk społecznych podejmowanych w oparciu o dyskurs, rozumiany jako wszelkie typy mówienia i pisania. Nie oznacza to, że owe tematy (np. pamięć, uczucia, zamiary) są po prostu przejmowane z psychologii i niejako sprawdzane na materiale nieuwzględnianym przez zwolenników badań laboratoryjnych czy kwestionariuszowych. PD zaczyna od owych praktyk, a nie psychologicznej abstrakcji, i zajmuje się tym, w jaki sposób w tych praktykach pojawiają się sprawy, które fachowy język psychologii albo formalizuje na własny użytek, albo nieuchronnie przeocza.

Po drugie, pojęcie *respecification* trafia do PD stosunkowo późno — po czasie, w którym już nabrała ona charakterystycznych dla siebie kształtów, pokazała, czym ma się różnić od nurtów konkurencyjnych oraz wypróbowała najważniejsze dla siebie sposoby stawiania swoich głównych problemów badawczych. W ocenie, o jakie opóźnienie chodzi, przyda się wyróżnienie kilku punktów orientacyjnych w historii PD:

- Wokół roku 1987 można zgrupować prace o charakterze przygotowawczym. PD jako osobne stanowisko badawcze jeszcze nie zostało powołane do życia, ale badania Edwardsa i Pottera w wielu aspektach już mają cechy późniejszej PD.

- Wokół roku 1992, w którym ogłoszona zostaje nazwa *discursive psychology*, dają się zgrupować publikacje wczesnej PD. W tym czasie Edwards i Potter wiele piszą razem, często opierając się na materiałach z dziedziny dyskursu medialnego. Każdy z nich kontynuuje też własne prace z okresu przygotowawczego, ale tych jest stopniowo coraz mniej. W tym okresie podstawowe środki analizy ukierunkowane są na rekonstrukcję retorycznej organizacji wypowiedzi, a głównym celem analiz jest zajęcie się dwoma współokreślającymi się zagadnieniami: ukierunkowa-

niem mówienia i pisania na sprawy psychologiczne oraz stosowaniem dyskursu faktualnego (*factual*)¹ — praktykami opisywania świata i zdarzeń (Edwards i Potter nazywają to relacjami podmiot–przedmiot, *subject–object relations*).

• Od lat 1996–1997 mamy już do czynienia z rozwiniętą PD. Wtedy obaj autorzy publikują osobne książki (choć i tak wzajemnie konsultowane), w których każdy z nich przedstawia własne wieloletnie zainteresowania: Edwards (1997) — próbuje zbliżyć PD do metodologicznych i koncepcyjnych aspektów AK, Potter (1996) — rozwija problematykę dyskursu faktualnego, opisów i prawdy. Co ważne, jest cechą trajektorii rozwojowej PD, że w miarę upływu lat w rozwiniętej PD zaczynają dominować te aspekty, które akcentuje książka Edwardsa, a stopniowo zamiera rozwój tych, które akcentuje Potter. Choć pojawiają się nieraz prace na temat dyskursu medialnego (MacMillan, Edwards 1999; MacMillan 2002; Locke, Edwards 2003; Tileagă 2018), w rozwiniętej PD są one w mniejszości².

Etnometodologia i analiza konwersacyjna są znane założycielom PD już od fazy przygotowawczej (por. Potter, Wetherell 1987, s. 18–23, 80–94). Ale faza ta przypada głównie na okres, gdy pojęcia *respecification*

¹ Słowo „faktualny” trzeba opatrzyć wyraźnymi zastrzeżeniami. Po pierwsze, na takie tłumaczenie zezwala analogia ze słowem *emotional*, oddawanego w polszczyźnie jako „emocjonalny”. Słowo „emocjonalny” jest w obu językach obecne i w odmianie uczonej, i potocznej. Po drugie, słowo „faktualny” jest w polszczyźnie stosowane niemal wyłącznie w tekstach specjalistycznych (np. filozoficznych, por. Feyerabend 1992, s. 164). Po trzecie, problem faktualności należy rozpatrywać w ramach prowadzonej tu dyskusji na temat pojęcia *respecification* (reokreślenia). Otóż stosunek między słowem „faktualny” występującym w dyskursie specjalistycznym i tym z PD jest taki sam jak między kategoriami psychologicznymi przed reokreśleniem i po nim: opis faktualny to opis opracowany jako powołujący się na fakty, na bezstronny dostęp do nich i ich nieskażoną stronniczością znajomość — jest retoryką braku retoryki (*rhetoric of no rhetoric*, por. Edwards, Ashmore, Potter 1995), a nie podmiotowym wyrazem językowym samonarzucającej się podmiotowi obiektywności.

² Wszelkie tego typu datowania są skazane na umowność. Dla przykładu przed 1987 rokiem Edwards i Potter, a także Margaret Wetherell oraz założyciele późniejszej Discourse and Rhetoric Group na Uniwersytecie Loughborough, prowadzili wiele innych badań, które później znalazły kontynuację w fazie wstępnej. Jednak względne ramy podanej periodyzacji dają się wyznaczyć według dat wydania najważniejszych publikacji tego kręgu. Początkiem fazy przygotowawczej stają się więc Michaela Billiga *Arguing and Thinking* (1987), Edwardsa i Neila Mercera *Common Knowledge* (1987) oraz Pottera i Wetherell *Discourse and Social Psychology* (1987). W roku 1992 po raz pierwszy wykorzystana zostaje nazwa późniejszego nurtu, wtedy jeszcze wyłącznie jako tytuł książki Edwardsa i Pottera *Discursive Psychology* (1992). Lata 1996 i 1997 to lata wydania kolejno: Pottera *Representing Reality* oraz Edwardsa *Discourse and Cognition* — książek pomyślanych jako para, która pokaże, że PD jest typem pracy o własnych cechach i tematach. Inne omówienia historii PD dostępne są m.in. w Wiggins 2017, s. 23–28; Wiggins, Potter 2007, s. 73–90; por. także Huma, Alexander, Stokoe, Tileagă 2020.

jeszcze nie było w obiegu publikacyjnym³. Wczesna PD też z niego nie korzysta — dysponuje innymi, przede wszystkim: *reworking* („przepracowywanie”), *redefining* („przedefiniowywanie”), *recasting* („przerabianie”), niekiedy też *reconstructing* („przebudowywanie”) (por. Edwards, Potter 1992, s. 11, 156–157). W *Representing Reality* (1996) Potter używa *respecification* raz i to bez odniesień do etnometodologicznych źródeł, za to w kontekście filozofii Richarda Rorty’ego, piszącego o dyskursie filozoficznym jako retoryce (por. Potter 1996, s. 6; por. Rorty 1999). W innych przypadkach Potter, podobnie jak Edwards (1997, s. 19, 164), korzysta zwłaszcza z prostego i wypróbowanego słowa *reworking* („przepracowywanie”). Pojęcie *respecification* jest więc znane, ale najwyraźniej jeszcze nieprzydatne, a przez to niezdolne wyprzeć pojęć sprawdzonych we wczesnej PD.

Do połowy pierwszej dekady XXI wieku nie zajmuje ono teoretycznie wyeksponowanego miejsca. W niektórych późniejszych pracach, przypadających na fazę rozwiniętej PD, jeśli *respecification* się pojawia, to bez odniesień do etnometodologii i jakby w sposób teoretycznie niezobowiązujący (por. Potter, Hepburn 2007, s. 161). Zdarza się, że występuje niejako na równi z pojęciami wczesnej PD (*reworking*, Edwards, Potter 2006, s. 242) albo z pojęciami ogólnego zastosowania (np. PD jako „alternatywne podejście”, Edwards 2012, s. 426; por. Edwards, Potter 1992, s. 77). Czasem tam, gdzie jednak *respecification* się pojawia, występuje ono na użytek analizy zapisów rozmów, a nie jako nazwa cechy PD (Edwards, Stokoe 2007, s. 20). Ponadto niekiedy to niewywodzące się ze źródeł PD pojęcie służy do retrospektywnego przedstawienia przeszłości i wyjściowych aspiracji PD (por. Weatherall, Gallois, Watson 2007, s. 7; Wiggins, Potter 2008, s. 75; Tileagă, Stokoe 2016, s. 3).

Podsumowując, sięgnięcie przez PD po *respecification* jest zapożyczeniem z etnometodologii, chociaż pewno nie z niej samej, wywodzi się zadanie, do którego z czasem zaczęto w psychologii dyskursowej tego pojęcia używać. W PD *respecification* obowiązuje jako etnometodologiczny wariant innych, starszych i mniej wysublimowanych nazw — nie wprowadza zasadniczej nowości koncepcyjnej, choć zbliża PD do pojęciowości etnometodologii. W związku z tym praca nad polskim odpowiednikiem *respecification* mogłaby uwzględnić, że:

³ Jeśli bowiem umownie datować PD od jej książki założycielskiej, a więc i oficjalnego ogłoszenia samej nazwy *discursive psychology* (Edwards, Potter 1992), to trzeba przyjąć, że pojęcie *respecification* jest formalnie tylko o rok starsze (por. Garfinkel 1991), a więc pojawiło się, gdy prace nad teoretycznym, metodologicznym i pojęciowym kształtem PD były już istotnie zaawansowane.

(a) pojęcie to ma etnometodologiczny rodowód, ale jego przeszczenie do PD wynika z zapotrzebowania, które zgłaszała ona już w fazie przygotowawczej;

(b) polski odpowiednik powinien uwzględniać też obcość brzmieniową i nieoczywistość znaczenia tego pojęcia, potrafi ono bowiem być zagadką także dla rodzimych użytkowników języka angielskiego i to pomimo czytelności obu jego części składowych (źródłowo łaciński przedrostek *re* oraz *specify*);

(c) przekład powinien sygnalizować ponowienie, wskazywane dwuczęściową budową wyrazu, znaną między innymi z powszechnie stosowanych w literaturze akademickiej pojęć, takich jak „reprodukcja” czy „reorganizacja”.

Jako próba spełnienia tych kryteriów w przekładach tekstów Edwardsa wprowadzone zostało słowo „reokreślenie”. Ten neologizm jest wystarczająco nietypowy dla dotychczasowego języka analizy dyskursu, aby spełnić kryterium (b) i mieści w sobie zamysł pracy podjętej inaczej niż wcześniej (c). Ze względu na kryterium (a) wprowadzony wariant nie jest zastosowaniem kalki językowej, jakim byłaby „respecyfikacja”, choć posłużenie się nią uzasadniałaby obecność w polszczyźnie innej kalki — „specyfikacji”, rozumianej jako dokładny wykaz czegoś, wyszczególnienie cech lub funkcji właściwych jakiejś rzeczy lub sprawie. Skoro jednak tłumaczy się nie język, ale autora, który z języka robi „charakterystyczny dla siebie użytek” (Łukasiewicz 2017, s. 71), to trzeba byłoby szukać nie w skojarzeniach z wykazem cech lub funkcji, ale z „przepracowaniem” lub „przerobieniem”. W użytku, jaki PD czyni z *respecification*, nie ma tego, co w polszczyźnie wiąże się z wyszczególnianiem parametrów lub właściwości technicznych. Dla PD liczy się możliwość ujęcia w inny sposób tematów rzekomo dobrze już rozjaśnionych i wyczerpanych przez psychologię społeczną i poznawczą. W związku z tym nie „specyfikuje” ona na nowo tego samego, czym zajmują się inne psychologie, tylko dokonuje nowego wskazania, co w obrębie owych tematów jest do zbadania. Tym czymś jest bogactwo języka, dyskursu i interakcji (Edwards 2023b). Przekład powinien więc wyłuskać aspekt alternatywności różnych sposobów obchodzenia się z przedmiotem badań. W odniesieniu do psychologii dyskursowej chodziłoby o sygnał zajmowania się przez nią zasadniczo czymś innym i w inny sposób niż konkurentki, które właśnie ze względu na te różnice widzą w PD niedojrzałą postać samych siebie (por. Edwards 2012, s. 426).

To wszystko nie oznacza, że w przekładzie tekstu Garfinkela, który pojęcie to wprowadza na użytek etnometodologii, nie mogłoby pojawić się słowo „respecyfikacja”. Różnicę między decyzją tłumaczeniową na grun-

cie PD i na gruncie etnometodologii mogłaby jednak uwypuklić odrębność dodatkowa: między tłumaczem w roli tłumacza a tłumaczem w roli badacza (por. Legeżyńska 2013, s. 240). Te role są w praktyce nierozdzielne. Zadaniem tłumacza-tłumacza jest stworzenie tak zwanego dobrego tłumaczenia, przy całej wieloznaczności tego sformułowania. Mówiąc językiem Romana Ingardena (2013, s. 83), tłumaczenie tekstu naukowego ma wartość naukową, jeśli „doprowadza czytelnika do tych samych przedmiotów co dzieło oryginalne i pozwala mu je w ten sam sposób poznać”. W tym przypadku chodzi o prowadzenie do podstawowego sensu PD. Z kolei zadaniem tłumacza-badacza jest wskazanie na to, że sukces w przeprowadzeniu dyscyplinowych granic symbolicznych, jakich Edwards dokonuje między PD a etnometodologią i analizą konwersacyjną, jest zwykle sprawą nie obywatelską się bez reakcji⁴. Dla jednych sięgnięcie do etnometodologii, tym razem po *respecification*, będzie nadużyciem i ostatecznie niewywiązaniem się z milcząco danej obietnicy wykorzystania pojęcia zgodnie z jego źródłowym przeznaczeniem. Inni zaś odpowiedzą, że sama literatura etnometodologiczna stosuje *respecification* w sposób zróżnicowany i nie zawsze konsekwentny⁵. Dlatego jedna możliwość to pilnowanie, czy dochowano obietnicy, a inna to badanie, czy zapożyczenie pozwala wyrazić sens sprawy, którą miało zgłębiać i wyjaśniać.

ACCOUNTABILITY. „WYTŁUMACZALNOŚĆ” A „SPRAWOZDAWALNOŚĆ”

Pojęcie *accountability* jest drugim zasadniczym pojęciem technicznym, które PD pobiera z etnometodologii, a dokładnie z Harolda Garfinkela

⁴ Reakcje te mogą zawierać zarzuty o ciężkie intelektualne wykroczenia: wybiórcze traktowanie AK, postępowanie jawnie niezgodne z jej zaleceniami lub ignorowanie jej technicznej specyfiki (por. Button, Lynch, Sharrock 2022, s. 133–138).

⁵ We wprowadzeniu do *Ethnomethodology's Program* redaktorka ujętych w tym tomie tekstów Garfinkela, Anne Warfield Rawls, pisze: „Many scholars with an initial interest in Wittgenstein and Mills turned toward Garfinkel during this period. This partially accounts for the attempts to respecify Garfinkel's work in Wittgensteinian terms” (Rawls 2002, s. 3, przyp. 5). Słowo *respecify* można w tym miejscu odczytać jako oznaczające „interpretacyjne podporządkowanie” prac Garfinkela innym typom pracy i „przyswojenie” sobie tych prac według znanego, ale w tym przypadku niewłaściwego, wzorca. W innym miejscu Rawls (2002, s. 51) pisze: „In the hands of scientific sociology, social orders are respecified with conceptual typifications that are then treated as if they were empirical and real”. Rzecz w tym, jej zdaniem, że naukowa socjologia połowy XX wieku, od której Garfinkel się jednoznacznie dystansował, pracowała następująco: najpierw wytwarzała swoje środki pojęciowe, a następnie traktowała je tak, jakby były rzeczywistością. Porządkowała więc pojęciowo świat, zarazem gubiąc z nim kontakt, traciła styczność z ładem społecznym nieskategoryzowanym jeszcze w pojęciach naukowej socjologii. W tym sensie rzeczywistość, która miała być badana, była przez naukową socjologię *respecified* na jej własny użytek.

Studies in Ethnomethodology (1967). W tłumaczeniu okazuje się ono pod wieloma względami kłopotliwe — jest jednym z wyników tendencji Garfinkela do wymyślania nowych słów i sformułowań, które pozwalałyby na poruszanie się pośród szczegółów relacji społecznych i empirycznych prób ich uchwycenia. Tłumacze książki Brunona Latoura i Steve’a Woolgara *Życie laboratoryjne* twierdzą, że w przekładzie zasadniczego dla tej książki pojęcia *account* (podstawy słowa *accountability*) nie sposób przyjąć jednego polskojęzycznego wariantu i musi być ono każdorazowo dookreślane podług wymogów bieżącego zastosowania kontekstowego. Raz staje się ono więc „raportem”, a raz „sprawozdaniem”, raz „relacją”, a raz „opisem” bądź „ujęciem” (Abriszewski, Gąska, Smoczyński, Zabielski 2020, s. 28–29). Jest to w pełni prawomocne rozwiązanie, jeśli zamysł polega na tym, aby „nie trzymać się kurczowo jednego słowa, starając się oddać to, co w danym momencie wydawało się najistotniejsze” (Abriszewski, Gąska, Smoczyński, Zabielski 2020, s. 28).

Przekłady Edwardsa zostały opracowane według innego wyobrażenia o międzydziedzinowych granicach symbolicznych. Skoro PD częściowo wzoruje się na analizie konwersacyjnej i etnometodologii, a *accountability* jest w nich decydujące, to różnicowanie odpowiedników polskojęzycznych oznaczałoby ryzyko utraty skojarzeń z nimi w tych miejscach PD, w których miały się one pojawić. Klucz jest więc taki: należy to ryzyko uprzedzić i w miarę możliwości mu zapobiec. W związku z tym decyzja translatorska opierała się na następujących kryteriach:

(a) wyraz polski powinien oddawać osobliwość źródłowego *accountability*; to pojęcie wywodzi się z „dziwnej” etnometodologii i samo jest „dziwne”; tę swoistość tłumaczenie powinno uwzględniać i zachować, zgodnie z zasadą, że dziwność wyjściowa uzasadnia dziwność docelową;

(b) należy podjąć próbę zachowania morfologii wyrazu źródłowego, a więc nawiązywać i do *account*, i do *ability*; oparcie się na wielowyrazowym złożeniu omownym „możliwe do...” nie pasowałoby;

(c) wyraz docelowy powinien być możliwie ogólny, aby zapewniał wielość zastosowań konkretnych.

Wybór padł więc na słowo „wytłumaczalność”. Opiera się ono na „tłumaczyć” / „wytłumaczyć”, jest z pewnością słowem dość nietypowym, aby oddać etnometodologiczną wyrazistość i osobność oryginału w stosunku do tak zwanej socjologii konwencjonalnej (Sacks 1992, s. 312; por. Dennis 2003; Stachowiak 2023, s. 59–60), a przez to spełnić kryterium (a). Pozwala też zachować morfologiczną dwuczłonowość *accountability* (b) i sprostac wielu zastosowaniom w tłumaczonym tekście (c).

Ten wariant jest zresztą obecny w literaturze na temat etnometodologii (Czyżewski 1984; 2003), choć jego zastosowanie wprowadza też pewne komplikacje — przede wszystkim niezgodność ze *Studiami z etnometodologii* (Garfinkel 2007), czyli polskim przekładem *Studies in Ethnomethodology* (Garfinkel 1967). Niezgodność ta jest skądinąd przewidywalna, skoro w *Studiach* różne słowa oryginału przekładane są za pomocą tego samego wyrażenia docelowego. W *Studiach* „wytłumaczyć” pojawia się tam, gdzie w *Studies* pojawia się *account*, ale też *justify* (por. Garfinkel 2007, s. 252 i Garfinkel 1967, s. 205) oraz *conceive* (por. Garfinkel 2007, s. 270 i Garfinkel 1967, s. 219). Oznacza to ujednolicenie zasadniczych jakościowych odrębności. W związku z tym niezgodność, która powstaje przez wykorzystanie słowa „wytłumaczalność”, staje się nie tylko przewidywalna, ale też nieusuwalna, skoro wynika z zastosowania różnych strategii tłumaczeniowych.

Wprowadzenie do przekładów tekstów Edwardsa „wytłumaczalności” jest wynikiem jeszcze jednego koniecznego rozstrzygnięcia. Otóż istnieją poważne racje za rozpoczęciem poszukiwań odpowiednika *accountability* od słowa „sprawozdanie”. „Sprawozdawalność”, która nieraz pojawia się w literaturze, także spełniałaby powyższe oczekiwania wobec odpowiednika *accountability*, a zarazem również tworzyłaby niezgodność ze *Studiami*. Słowo to jest w nich bowiem stosowane w odniesieniu i do *account*, i do *record* (por. Garfinkel 2007, s. 251 i Garfinkel 1967, s. 204), co spiętrza problematyczność i tak już złożonej sytuacji wyjściowej: wprowadza różnorodność tam, gdzie podstawa słowotwórcza pojęcia *accountability* nie musi jej wprowadzać.

Jest jednak dodatkowa, merytoryczna, okoliczność przemawiająca za wyjściem od słowa „sprawozdanie” i uczynieniem z neologizmu „sprawozdawalność” silnej konkurencji dla „wytłumaczalności”. Okoliczność ta wiąże się bezpośrednio z istotnym wątkiem wspomnianym przez Ann Warfield Rawls we wprowadzeniu do *Ethnomethodology's Program*. Według Rawls Garfinkel, syn przedsiębiorcy, miał twierdzić, że wielki wpływ na jego przyszłe prace dotyczące *accountability* miały zajęcia z księgowości (*accounting*) pod nazwą *theory of accounts*. Jako student Garfinkel uczył się o zasadach podwójnej księgowości oraz obliczania kosztów. Pouczające miało być dla niego między innymi to, że już sam wybór między zaksięgowaniem jakiejś czynności handlowej po stronie „ma” lub „winien” jest społeczną konstrukcją⁶ (Rawls 2002, s. 10) i to podlegającą różnorodnym

⁶ Na użytek swojej argumentacji Rawls posługuje się pojęciem *social construction*. Garfinkel jednak jednoznacznie się mu opierał i odrzucał je. Zob. wywiad z Garfinkiem: Wiley 2019, s. 172.

wymogom nakładanym na księgowych przez władze zwierzchnie (Rawls 2002, s. 10). Ten wątek z biografii Garfinkela podejmuje też jeden z jego uczniów — Melvin Pollner — w pośmiertnie wydanym przez Roberta M. Emersona i Jamesa A. Holsteina artykule (Pollner 2012) na temat korzeni etnometodologii. Przywołanie wywodu Pollnera jest dogodną okazją do wypróbowania słowa „sprawozdawalność” w praktyce tłumaczeniowej i do ukazania niektórych aspektów nietypowości języka etnometodologii.

Pollner (2012, s. 25) próbuje wyłożyć podstawowy sens wieloznacznego pojęcia *accountability*, twierdząc, że decyzje finansowe księgowych wymagają czynienia ich racjonalnie sprawozdawalnymi (*rationally accountable*) oraz racjonalnie widzialnymi-i-raportowalnymi (*rationally visible-and-reportable*). Można dodać: decyzje księgowych muszą dawać się racjonalnie objaśnić na podstawie swoich obserwowalnych cech. Także przedsiębiorcy w kontaktach z księgowymi, kontynuuje Pollner, czynią się racjonalnie sprawozdawalnymi. Obie strony wiedzą, że działalność biznesowa sama z siebie nie jest racjonalnie widzialna-i-raportowalna. Dlatego też istotne są praktyki, dzięki którym racjonalna sprawozdawalność jest osiągnięta (*accomplished*). Ze względu na wymogi formalne i ramy, w jakich działa, człowiek biznesu organizuje swoje sprawy tak, by można było je racjonalnie prześledzić i raportować, gdy tylko ktoś będzie tego od niego wymagać (np. przełożeni, władze zwierzchnie). A zatem działa on w kategoriach „sprawozdawalności”. Dla Garfinkela uczestnik życia społecznego jest właśnie takim księgowym, dążącym do uczynienia siebie i swoich działań obserwowalnymi/raportowalnymi (Pollner 2012, s. 25).

W związku z sugerowanymi przez Rawls, Pollnera i samego Garfinkela korzeniami pojęcia *accountability*, sięgającymi księgowości i przedsiębiorczości, słowo „sprawozdawalność” mogłoby się sprawdzić w tłumaczeniu. Co jednak obniża jego szanse powodzenia, to stopień, w jakim spełnia ono wyżej wskazane kryterium (c). W porównaniu z „wytłumaczeniem” „sprawozdanie” wywołuje skojarzenia znacznie bardziej konkretne (działanie w instytucjach, sprawozdawczość, ale i „zdawanie sprawy z czegoś” jako formułowanie „suchej” relacji ze stanu rzeczy) niż zastosowania, jakie znajduje w literaturze etnometodologicznej i tekstach psychologii dyskursowej, a to czyni je mniej wszechstronnym w przekładzie. O przewadze „wytłumaczalności” nie decyduje wyższy poziom abstrakcyjności, ale możliwość objęcia zarówno przypadków, w których chodzi o zdawanie sprawy z czegoś, jak i mniej swoistych sytuacji objaśniania innym tego, co i jak się robi. Takie też zastosowanie znajduje ona zwykle w PD.

Rzecz jasna, w tym przypadku, jak i w wielu innych, nie sposób zachować wszystkich odcieni znaczeniowych *accountability* — związanych

z nim skojarzeń, warstw interpretacyjnych i odniesień intertekstualnych (por. Gadamer 2007, s. 523). Często trzeba wybierać, co w tłumaczeniu zostanie uwypuklone, a co zostanie w tle lub w ogóle zaniknie. Jest to dylemat doskonale znany w przekładoznawstwie publikacji beletrystycznych (Eco 2021, s. 93–105), poezji (Barańczak 2007, s. 16) oraz tekstów akademickich (Łukasiewicz 2017). Rozwiązuje się go zwykle metodą dokonywania tak zwanych przemyślanych strat. Brak asocjacji księgowych w słowie „wytłumaczalność” jest właśnie jedną z nich.

ZAKOŃCZENIE

Granice podstawowych pojęć danego nurtu badawczego są zarazem jego granicami. Są one w ścisłym sensie symboliczne i przebiegają przez obszar pracy symbolicznej — pracy pojęciowej. Skoro tłumaczenie wytycza granice pojęciowe na użytek lektury przekładu, to problem niniejszego opracowania jest podwójny: (a) praca nad granicami podjęta w tłumaczeniu jest wtórna wobec pracy nad granicami wpisanymi w oryginał. Co za tym idzie, (b) tłumaczenie korzystające z przywilejów i obowiązków interpretacji rozszyfrowującej (Łukasiewicz 2017, s. 73) bierze na siebie odpowiedzialność za zasadność własnych wytworów oraz za rozpoznanie zastosowanych w oryginale sposobów wypracowywania granic (*boundary-work*, Gieryn 1983) między akademickimi „nami” a „nimi”. PD wytycza takie zastosowaniami obu przeanalizowanych pojęć.

Być może kompetentna ocena przekładu wymaga samodzielnego przebycia przez krytykę drogi, którą przebył lub mógł przebyć tłumacz. Ze względu jednak na zróżnicowanie samej drogi oraz ze względu na zakres prac przygotowawczych, które poprzedziły wejście na nią, owa kompetentna ocena jest za każdym razem trudna i wymagająca. Tak jak sprowadzenie przekładu do odwzorowania w jednym języku tego, co podane zostało w drugim, ułatwiłoby tę ocenę, tak też myląc skojarzyłoby przekład z oceną znajomości języka obcego i jego rodzimych odpowiedników. Oznacza to, że rekonstruowanie granic dyscyplinowych na użytek ustanawiania granic w przekładzie samo może być przedmiotem analizy i osądu publiczności, bowiem decyzja o tym, co zostanie przed nią odsłonięte w tłumaczeniu, sama wymaga przekonujących racji. Jednak jeśli tłumaczenie tekstu jest formą zasilenia własnej kultury intelektualnej, to ta może być także wzbogacona o bilans zysków, które stały się udziałem czytelników, i strat, które przyszło ponieść w naprzemiennych cyklach tłumaczeniowych przymiarek i odrzuceń. Ten ewentualny cel jest jednak tylko pomocniczy. Zasadniczą sprawą jest to, aby tłumaczenie wykonane

dla wsparcia pojęciowej, teoretycznej i analitycznej kultury pracy pomogło w refleksji nad dziedziną, którą się przekładami udostępnia, i to ze wszystkimi tej dziedziny merytorycznymi możliwościami i ograniczeniami.

Podziękowania

Dziękuję profesorowi Markowi Czyżewskiemu za szczegółowe uwagi w trakcie prac nad tłumaczeniami, a także Markowi Muirheadowi z redakcji „Przeglądu Socjologicznego” za dodatkowe konsultacje filologiczne oraz Derekowi Edwardsowi za dyskusje na temat pojęć psychologii dyskursowej.

BIBLIOGRAFIA

- Abriszewski Krzysztof, Gąska Paweł, Smoczyński Maciej, Zabielski Adrian, 2020, *Nota od tłumaczy*, w: Bruno Latour, Steve Woolgar, *Życie laboratoryjne. Konstruowanie faktów naukowych*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 27–38.
- Barańczak Stanisław, 2007, *Ocalone w tłumaczeniu. Szkice o warsztacie tłumacza poezji z dodatkiem małej antologii przekładów-problemów*, Wydawnictwo a5, Kraków.
- Billig Michael, 1987, *Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology*, Cambridge University Press, New York.
- Blumer Herbert, 2006, *Implikacje socjologiczne myśli George’a Herberta Meada*, tłum. Dariusz Niklas, w: Aleksandra Jasińska-Kania, Lech M. Nijakowski, Jerzy Szacki, Marek Ziolkowski (red.), *Współczesne teorie socjologiczne*, Scholar, Warszawa, t. 1, s. 262–271.
- Blumer Herbert, 2007, *Implikacje socjologiczne myśli George’a Herberta Meada*, w: Herbert Blumer, *Interakcjonizm symboliczny. Perspektywa i metoda*, tłum. Grażyna Woroniecka, Nomos, Kraków, s. 49–60.
- Bukowski Piotr, 2009, *Współczesne teorie przekładu*, Znak, Kraków.
- Burdziej Stanisław, 2011, *Niektóre problemy z tłumaczeniem Frame Analysis Ervinga Goffmana*. „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 7(2), s. 46–53.
- Button Graham, Lynch Michael, Sharrock Wes, 2022, *Ethnomethodology, Conversation Analysis and Constructive Analysis. On Formal Structures of Practical Action*, Routledge, London–New York.
- Czyżewski Marek, 1984, *Socjolog i życie potoczne. Studium z etnometodologii i współczesnej socjologii interakcji*, „Acta Universitatis Lodziensis”, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Czyżewski Marek, 2003, *Trzy nurty socjologii przemocy jako odmiany dyskursu — o pułapkach czynienia przemocy wytłumaczalną*, „Przegląd Socjologiczny”, t. 52(1), s. 205–234.
- Czyżewski Marek, 2011, *Polskie przekłady literatury humanistycznej i «społeczeństwo wiedzy»*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 7(2), s. 25–45.
- Dennis Alex, 2003, *Skepticist Philosophy as Ethnomethodology*, „Philosophy of the Social Sciences”, t. 33(2), s. 151–173.
- Eco Umberto, 2021, *Prawie to samo. O doświadczeniu przekładu*, tłum. Jadwiga Miszańska, Monika Surma-Gawłowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Edwards Derek, 1997, *Discourse and Cognition*, Sage, London.

- Edwards Derek, 1999, *Emotion Discourse*, „Culture Psychology”, t. 5(3), s. 271–291.
- Edwards Derek, 2005, *Discursive Psychology*, w: Kristine L. Fitch, Robert E. Sanders (red.), *Handbook of Language and Social Interaction*, Mahwah, Erlbaum, s. 257–273.
- Edwards Derek, 2006, *Discourse, Cognition and Social Practices: The Rich Surface of Language and Social Interaction*, „Discourse Studies”, t. 8(1), s. 41–49.
- Edwards Derek, 2012, *Discursive and Scientific Psychology*, „British Journal of Social Psychology”, t. 51, s. 425–435.
- Edwards Derek, 2023a, *Psychologia dyskursowa*, tłum. Jerzy Stachowiak, „Przegląd Socjologiczny”, t. 72(2), s. 17–42.
- Edwards Derek, 2023b, *Dyskurs, poznanie i praktyki społeczne: bogactwo językowej i interakcyjnej powierzchni*, tłum. Jerzy Stachowiak, „Przegląd Socjologiczny”, t. 72(2), s. 43–54.
- Edwards Derek, Ashmore Malcolm, Potter Jonathan, 1995, *Death and Furniture: The Rhetoric, Politics and Theology of Bottom Line Arguments Against Relativism*, „History of the Human Sciences”, t. 8(2), s. 25–49.
- Edwards Derek, Mercer Neil, 1987, *Common Knowledge. The Development of Understanding in the Classroom*, Methuen, London–New York.
- Edwards Derek, Middleton David, 1988, *Conversational Remembering and Family Relationships: How Children Learn to Remember*, „Journal of Social and Personal Relationships”, t. 5(1), s. 3–25.
- Edwards Derek, Potter Jonathan, 1992, *Discursive Psychology*, Sage, London.
- Edwards Derek, Potter Jonathan, 2006, *Discursive Psychology and Mental States*, w: Hedwig te Molder, Jonathan Potter (red.), *Conversation and Cognition*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 241–259.
- Edwards Derek, Stokoe Elizabeth, 2007, *Self-help in Calls for Help with Problem Neighbors*, „Research on Language & Social Interaction”, t. 40(1), s. 9–32.
- Feyerabend Paul, 1992, *Krytyka naukowego rozumu*, tłum. Edmund Mokrzycki, w: Edmund Mokrzycki (red.), *Racjonalność i styl myślenia*, IFIS PAN, Warszawa, s. 162–217.
- Gadamer Hans-Georg, 2007, *Prawda i metoda*, tłum. Bogdan Baran, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Garfinkel Harold, 1967, *Studies in Ethnomethodology*, Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Garfinkel Harold, 1991, *Respecification: evidence for locally produced, naturally accountable phenomena of order, logic, reason, meaning, method, etc. in and as of the essential haecceity of immortal ordinary society, (I) — an announcement of studies*, w: Graham Button (red.), *Ethnomethodology and the Human Sciences*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 10–19.
- Garfinkel Harold, 2007, *Studia z etnometodologii*, tłum. Alina Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Gieryn Thomas F., 1983, *Boundary-Work and the Demarcation of Science from Non-Science: Strains and Interests in Professional Ideologies of Scientists*, „American Sociological Review”, t. 48, s. 781–795.
- Huma Bogdana, Alexander Marc, Stokoe Elizabeth, Tileagă Cristian, 2020, *Introduction to Special Issue on Discursive Psychology*, „Qualitative Research in Psychology”, t. 17(3), s. 313–335.
- Ingarden Roman, 2013, *O tłumaczeniach*, w: Piotr de Bończa Bukowski, Magda Heydel (red.), *Polska myśl przekładoznawcza. Antologia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 79–102.

- Legeżyńska Anna, 2013, *Tłumacz jako drugi autor*, w: Piotr de Bończa Bukowski, Magda Heydel (red.), *Polska myśl przekładoznawcza. Antologia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 239–253.
- Locke Abigail, Edwards Derek, 2003, *Bill and Monica: Memory, Emotion and Normativity in Clinton's Grand Jury Testimony*, „British Journal of Social Psychology”, t. 42, s. 239–256.
- Lynch Michael, 1993, *Scientific Practice and Ordinary Action. Ethnomethodology and Social Studies of Science*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Lynch Michael, Bogen David, 2005, *'My memory has been shredded': A Non-Cognitivist Investigation of 'Mental' Phenomena*, w: Hedwig te Molder, Jonathan Potter (red.), *Conversation and Cognition*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 226–240.
- Łukasiewicz Małgorzata, 2017, *Pięć razy o przekładzie*, Karakter–Instytut Kultury Miejskiej, Kraków–Gdańsk.
- MacMillan Katie, 2002, *Narratives of Social Disruption: Education News in the British Tabloid Press*, „Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education”, t. 23(1), s. 27–38.
- MacMillan Katie, Edwards Derek, 1999, *Who Killed the Princess? Description and Blame in the British Press*, „Discourse Studies”, t. 1(2), s. 151–174.
- Mannheim Karl, 1937, *Socjologia wiedzy*, tłum. Walter Auerbach, Gustaw Ichheiser, „Przegląd Socjologiczny”, t. 5(1–2), s. 56–101.
- Mannheim Karl, 1992, *Ideologia i utopia*, tłum. Jan Miziński, Test, Lublin.
- Ossowski Stanisław, 2001, *O osobliwościach nauk społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Pollner Melvin, 2012, *Ethnomethodology from/as/to Business*, „The American Sociologist”, t. 43, s. 21–35.
- Potter Jonathan, 1996, *Representing Reality: Discourse, Rhetoric and Social Construction*, Sage Publications, London.
- Potter Jonathan, Hepburn Alexa, 2007, *Discursive Psychology: Mind and Reality in Practice*, w: Ann Weatherall, Bernadette M. Watson, Cindy Gallois (red.), *Language, Discourse and Social Psychology*, Palgrave, London, s. 160–181.
- Potter Jonathan, Hepburn Alexa, Edwards Derek, 2020, *Rethinking Attitudes and Social Psychology — Issues of Function, Order, and Combination in Subject-Side and Object-Side Assessments in Natural Settings*, „Qualitative Research in Psychology”, t. 17(3), s. 336–356.
- Potter Jonathan, Wetherell Margaret, 1987, *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*, Sage, London.
- Rawls Anne Warfield, 2002, *Editor's Introduction*, w: Harold Garfinkel, *Ethnomethodology's Program. Working out Durkheim's Aphorism*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, Boulder, New York–Oxford, s. 1–64.
- Rorty Richard, 1999, *Obiektywność, relatywizm i prawda*, tłum. Janusz Margański, Aletheia, Warszawa.
- Sacks Harvey, 1992, *Lectures on Conversation*, Blackwell Publishing, Oxford.
- Stachowiak Jerzy, 2023, *Psychologia dyskursowa. O czym mowa?*, „Przegląd Socjologiczny”, t. 72(1), s. 55–82.
- Świątek Jerzy, 2013, *Przekłady i autokomentarze*, w: Piotr de Bończa Bukowski, Magda Heydel (red.), *Polska myśl przekładoznawcza. Antologia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 193–216.

- Tileagă Cristian, 2018, *Representing Communism after the Fall. Discourse, Memory, and Historical Redress*, Springer Nature, Cham.
- Tileagă Cristian, Stokoe Elizabeth, 2016, *Introduction: The Evolution of Discursive Psychology. From Classic to Contemporary Themes*, w: Cristian Tileagă, Elizabeth Stokoe (red.), *Discursive Psychology. Classic and Contemporary Issues*, Routledge, London–New York, s. 1–11.
- Venuti Laurence, 1995, *Translator's Invisibility. A History of Translation*, Routledge, London.
- Weatherall Ann, Gallois Cindy, Watson Bernadette, 2007, *Introduction. Theoretical and Methodological Approaches to Language and Discourse in Social Psychology*, w: Ann Weatherall, Bernadette M. Watson, Cindy Gallois (red.), *Language, Discourse and Social Psychology*, Palgrave, London, s. 1–12.
- Wiggins Sally, 2017, *Discursive Psychology. Theory, Method and Applications*, Sage, London.
- Wiggins Sally, Potter Jonathan, 2007, *Discursive Psychology*, w: Carla Willig, Wendy Stainton-Rogers (red.), *Handbook of Qualitative Research in Psychology*, Sage, London, s. 73–90.
- Wiley Norbert, 2019, *Interview with Harold Garfinkel*, „Human Studies”, t. 42, s. 165–181.
- Wodak Ruth, 2011, *Wstęp: badania nad dyskursem — ważne pojęcie i terminy*, w: Ruth Wodak, Michał Krzyżanowski (red.), *Jakościowa analiza dyskursu w naukach społecznych*, Łośgraf, Warszawa, s. 11–48.

BOUNDARIES OF CONCEPTS. A STUDY OF TWO CASES: “RESPECIFICATION” AND “ACCOUNTABILITY”

Jerzy Stachowiak
(University of Lodz)

Abstract

In 2023, the first Polish translations of full texts in the field of discursive psychology were published in *Przegląd Socjologiczny*. These were two publications by Derek Edwards, one of the co-founders of this field. This article presents an overview of some of the circumstances related to the translation of two ethnomethodologically rooted technical concepts: *respecification* and *accountability*. Comments on them support the thesis that translating concepts means setting interpretive boundaries for them, which in turn entails setting symbolic boundaries for the entire academic field that position it in relation to other fields. These boundaries apply only for the purposes of reading the translation, but they are not unproblematic, and there are reasons to provide justification for them. This article therefore discusses both the translation variants that were adopted and variants that could have been used but were eventually rejected. The article is intended as a contribution not so much to the art of translation, but to research on discourse-analytic concepts and qualitative social research.

keywords: discursive psychology, discourse analysis, translation, ethnomethodology, symbolic boundaries

słowa kluczowe: psychologia dyskursowa, analiza dyskursu, tłumaczenie, etnometodologia, granice symboliczne